

ŽENSKÁ PRÁVA A NÁSILÍ:

Právní průvodce Trestním zákonem České republiky

Listopad 2002

**NETWORK OF EAST-WEST WOMEN
GENDER STUDIES, o.p.s.**

ŽENSKÁ PRÁVA A NÁSILÍ: Právní průvodce českým Trestním zákonem

OBSAH

ÚVOD

DRUHY NÁSILÍ NA ŽENÁCH

CO ŘÍKÁ ZÁKON O NÁSILÍ NA ŽENÁCH

Ústava České republiky

Listina základních práv a svobod České republiky

Mezinárodní právo

Český Trestní zákon

Domácí násilí

Výhrůžky násilím

Napadení/újma na zdraví

Vydírání

Výtržnictví

Útisk

Ohrožování pohlavní nemocí

Znásilnění

Pohlavní zneužívání

Ohrožování mravnosti

Omezování osobní svobody

Zavlečení do ciziny

Prostituce & obchod se ženami

CO DĚLAT JAKO OBĚŤ NÁSILÍ

Druhy násilí

Domácí násilí

Znásilnění & sexuální zneužívání

Právní postup

Opravné prostředky

Informace & zdroje

Příloha A: Statistika násilí na ženách v České republice

Příloha B: Modelové příklady Trestních zákonů jiných zemí

Příloha C: Doporučení k českému Trestnímu zákonu

ŽENSKÁ PRÁVA A NÁSILÍ: PŘÍRUČKA O ČESKÉM TRESTNÍM ZÁKONU

ÚVOD

Násilí páchané na ženách závažným způsobem ohrožuje prosazování a rovnou účast žen ve společnosti a společenských procesech. Zahrnuje "jakýkoli násilný čin podmíněný pohlavím oběti, jehož následkem je, nebo může být, fyzická, psychická nebo sexuální újma žen nebo jejich utrpení, včetně vyhrožování takovými činy, donucování nebo svévolné omezování svobody, ať už k němu dochází ve veřejném nebo soukromém životě." (Deklarace Spojených národů o Eliminaci násilí na ženách, článek 1, U.N. Doc. A/48/49 (1994)). Násilí na ženách a zejména domácí násilí bývá často považováno za rodinnou záležitost. S nárůstem výskytu násilí na ženách však u žen klesá pocit bezpečí doma, stejně jako se zhoršuje jejich aktivní přístup k ekonomickým, sociálním a politickým aspektům společnosti. Z toho důvodu nemůže být násilí na ženách vnímáno jako soukromá záležitost, ale spíše jako předmět veřejné diskuse.

Násilí na ženách se vyskytuje na území celé České republiky. Tento právní průvodce popisuje druhy násilí, o nichž hovoří zákon, představuje způsoby právní ochrany proti násilí a poskytuje rady, co dělat, když se žena stane obětí násilí.

DRUHY NÁSILÍ NA ŽENÁCH: PŘÍSTUP NA ZÁKLADĚ FÁZÍ ŽIVOTA

Dětství	Citové, sexuální a fyzické zneužívání
Dívčí věk	Sexuální a psychologické zneužívání příbuznými nebo ostatními dospělými; dětská prostituce a pornografie
Dospívání	Násilí v rámci prvních známostí a vztahů; ekonomicky vynucený pohlavní styk; incest; sexuální zneužívání na pracovišti, sexuální obtěžování; znásilnění; znásilnění v manželství; vynucená prostituce a pornografie; obchod se ženami; vynucené těhotenství
Reproduktivní věk	Zneužívání blízkými mužskými partnery; znásilnění v manželství; zabití partnera; psychologické zneužívání; sexuální zneužívání na pracovišti; sexuální obtěžování; znásilnění; vynucená prostituce a pornografie; obchod se ženami; zneužívání žen s postižením
Stáří	Sexuální, psychologické a fyzické zneužívání

CO ŘÍKÁ ZÁKON O NÁSILÍ NA ŽENÁCH

Ženy mají právo žít bez ohrožení násilím. Článek 3 Ústavy České republiky (dále jen "Ústava") zaručuje rovná práva mužů a žen ve znění uvedením v české Listině základních práv a svobod (dále jen "Listina"). Listina vyjmenovává následující práva týkající se násilí na ženách:

- Právo na rovnost před zákonem a rovnou ochranu zákonem. (Listina, čl. 1, 3).
- Právo na život. (Listina, čl. 6).
- Právo nebýt mučen ani podroben krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu. (Listina, čl. 7).
- Právo na osobní svobodu. (Listina, čl. 8).
- Právo na lidskou důstojnost. (Listina, čl. 10(1)).
- Právo na nedotknutelnost obydlí s výjimkou nezbytnosti ochrany života nebo zdraví jednotlivců, ochrany práv a svobod druhých, nebo odvrácení závažného ohrožení veřejné bezpečnosti a pořádku. (Listina, čl. 12(3)).
- Právo na svobodu pohybu. (Listina, čl. 14(1)).

Mezinárodní úmluvy o lidských právech zavazují Českou republiku k ochraně žen před násilím. Článek 10 Ústavy stanovuje, že ratifikované mezinárodní úmluvy o lidských právech a základních svobodách nejsou pro Českou republiku jen zavazující, ale jsou českým zákonům nadřazené. Vzhledem k tomu, že mezinárodní právo má přednost před místní legislativou, musí české zákony vyhovovat standardům stanoveným různými mezinárodními úmluvami o lidských právech a základních svobodách, které česká vláda podepsala a ratifikovala. V případě, že český zákon nebo nařízení poruší mezinárodní úmluvu, je Ústavní soud České republiky oprávněn zrušit jakýkoli zákon nebo administrativní nařízení, které je v rozporu s podepsanou a ratifikovanou mezinárodní úmluvou o lidských právech a základních svobodách. (Ústava, čl. 87(1)(a)(b)).

Česká republika ratifikovala několik mezinárodních úmluv a konvencí týkajících se násilí na ženách včetně

Všeobecné deklarace lidských práv a svobod, která stanovuje, že

- Každý má právo na život, svobodu a osobní bezpečnost." (čl. 3)
- Nikdo nesmí být mučen nebo podrobován krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu." (čl. 5)
- Státy musí zajistit účinnou a odpovídající ochranu proti činům porušujícím základní práva přiznána člověku ústavou nebo zákonem. (čl. 8)

Konvence o vymýcení všech forem diskriminace žen (CEDAW)

CEDAW od států požaduje, aby "přijaly všechna příslušná opatření, včetně legislativních, k boji proti všem formám obchodu se ženami a zneužívání prostituce žen." (CEDAW, čl. 6)

CEDAW Obecné doporučení č. 19

- vysvětluje, že násilí na ženách vytváří diskriminaci a "...vážně snižuje schopnost žen využít práv a svobod ve stejné míře jako muži." (odst. 1)
- činí státní správu zodpovědnou za individuální činy, jestliže "se jim nepodaří povinnou péčí zabránit porušení práv nebo vyšetřit a zveřejnit násilné činy, a za poskytnutí kompenzací". (odst. 9)
- požaduje po státu, aby přijal "vhodná a efektivní opatření k překonání všech forem násilí založeném na pohlaví, ať už jde o veřejně či v soukromí spáchané činy/y/." (odst. 24(a)). Taková opatření zahrnují ochranné a podpůrné služby obětem a gender senzitivní školení pro soudce a úředníky zodpovědné za výkon práva. (odst. 24(b)).
- požaduje po státu, aby podával zprávy o zákonných opatřeních, preventivních a krocích týkajících se problémů obchodu se ženami a zneužívání prostituce, aby poskytoval statistická data, popsal míru závažnosti uvedených problémů, definoval opatření přijímaná na ochranu žen, jichž se týkají, a pravidelně poskytoval informace o úspěších daných opatření. (odst. 24(g)(h)).

Mezinárodní úmluvy o občanských a politických právech, která stanovuje, že

- Každý má nezadatelné právo na život. (odst. 6)
- Nikdo nesmí být mučen nebo podrobován krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu. (odst. 7)
- Státy musí zajistit účinnou a odpovídající ochranu proti činům porušujícím základní práva přiznána člověku ústavou nebo zákonem. (odst. 2)

Mezinárodní úmluvy o ekonomických, sociálních a kulturních právech, která stanovuje, že

- Každý má právo užívat nejvyšších standardů fyzického a mentálního zdraví. (odst. 12)

Deklarace o eliminaci násilí na ženách, jež

- Definuje specifické kroky, které by členské státy měly podniknout v boji proti domácímu násilí, včetně způsobu vyšetřování a trestání případů domácího násilí, podpory srozumitelných programů o zákonných opatřeních, politických krocích a administrativě, a kulturních programů podporujících prevenci násilí na ženách, poskytování školení úředníkům pověřeným výkonem práva a podpory výzkumu a vytváření statistik týkajících se výskytu domácího násilí. (odst. 4)
- Nařizuje státům, aby ženám podrobeným násilí, a jejich dětem, byla poskytnuta "specializovaná pomoc, zdravotní a sociální služby a programy stejně jako podpůrné struktury, a ... byla přijata vhodná opatření podporující jejich bezpečí a fyzické i psychické ozdravení." (odst. 4(g))

Evropské konvence o lidských právech

Jako člen Rady Evropy (mezivládního systému na ochranu lidských práv) ratifikovala Česká republika Evropskou konvenci o lidských právech. Uvedená konvence garantuje:

- právo na život (odst. 2)

- zákaz mučení (odst. 3)
- právo na bezpečí (odst. 5)
- právo na nedotknutelnost obydlí s výjimkou nezbytnosti "ochrany života nebo zdraví jednotlivců, ochrany práv a svobod druhých" (odst. 8).
- tato práva jsou nedotknutelná a výslovně garantovaná "každému" ve státi. (odst. 1)
- právo na účinnou ochranu proti činům porušujícím práva přiznána Konvencí (odst. 13)
- že všechna práva a svobody jsou podle konvence garantována bez ohledu na pohlaví. (odst. 14)

Mezinárodní konvence o potlačení a zákazu obchodu s lidmi a zneužívání prostituce druhých z roku 1949

- Ačkoli si konvence klade za cíl obecně eliminovat prostituci, nahlíží na obchod se ženami pouze jako na otázku prostituce a ne jako na problém související s migrací za prací.
- Zplnomocňuje státy k vytvoření vhodných opatření na pomoc a péči o oběti a ke krytí nákladů na repatriaci. (odst. 19)

Mezinárodní právo násilí na ženách odsuzuje. Česká republika se jako signatář výše uvedených smluv o lidských právech zavazuje k ochraně žen před násilím včetně násilí spáchaného manželi nebo příbuznými v jejich domovech.

ČESKÝ TRESTNÍ ZÁKON

Ačkoli si Trestní zákon klade za cíl chránit společnost, český ústavní systém a práva jednotlivců, obsahuje málo specifických opatření směřujících k eliminaci násilí na ženách. (Trestní zákon §1, č. 140/1961 Sb., ve znění pozdějších předpisů, "Trestní zákon"). Český zákon spíše činí opatření k obecné ochraně žen před formami násilí souvisejícími s jejich genderem.

K trestnému činu dojde, spáchá-li osoba čin, který je pro společnost nebezpečný, a jeho znaky jsou uvedeny v Trestním zákoně. (Tr.zák. §3(1)). Není-li v Trestním zákonu uvedeno jinak, trestný čin znamená nejen trestný čin sám o sobě, ale také přípravu, pokus, zorganizování, podněcování nebo napomáhání trestnému činu. (Tr.zák. §89(1)). Pachatelé trestných činů jsou trestáni v soudních procesech. (Tr.zák. §89(1)).

Trestní zákon navíc definuje "těžkou újmu na zdraví" jako:

- Zmrzačení
- Ztrátu nebo podstatné snížení pracovní způsobilosti
- Ochromení údu
- Ztrátu nebo podstatné oslabení funkce smyslového ústrojí
- Poškození důležitého orgánu
- Zohydění
- Vyvolání potratu nebo usmrcení plodu

- Mučivé útrapy
- Delší dobu trvající poruchu zdraví

(Tr.zák. §89(7)). Je-li tedy termín užit v Trestním zákoně (a tomto průvodci), odkazuje na újmy uvedené výše.

DOMÁCÍ NÁSILÍ

Domácí násilí je násilím, k němuž dochází v domácnosti v rámci rodiny a je jednou z nejméně vážných forem násilí na ženách. Zahrnuje fyzické, sexuální a citové násilí mající za cíl získání moci a kontroly nad ženou. Ačkoli je v současnosti domácí násilí vnímáno v České republice jako problém, nediskutuje se o něm často. Zaprvé, česká Ústava a Listina základních práv a svobod zaručují právo na nedotknutelnost osobního a rodinného života. (Listina, odst. 10(2)). Z toho důvodu je domácí násilí obecně vnímáno jako soukromá záležitost rodiny. Za druhé, české právo specificky nechrání před domácím násilím. Pachatel je spíše stíhán za takové trestné činy jako vražda, újma na zdraví, vydírání, znásilnění nebo jiná opatření. Přestože Česká republika ratifikovala řadu mezinárodních smluv o lidských právech odsuzujících domácí násilí, české právo se dosud k dané otázce v širším kontextu nevyjadřuje.

VÝHRŮŽKA NÁSILÍM

Vyhrožovat jiné osobě usmrcením, těžkou újmu na zdraví nebo jinou těžkou újmu je trestné. (Tr.zák. §197a). Pociťuje-li možná oběť důvodné obavy z takových výhrůžek, bude pachatel potrestán odnětím svobody až na jeden rok nebo peněžním trestem. (Tr.zák. §197a odst.1).

UBLÍŽENÍ NA ZDRAVÍ

Úmyslné ublížení na zdraví jiné osoby je trestné. (Tr.zák. §221(1)). Osoba, která jiné úmyslně ublíží na zdraví, bude potrestána odnětím svobody až na dva roky. (Tr.zák. §221(1)). Takové ublížení může způsobit trvalé následky na zdraví oběti a ztížit jí tak žít svůj život stejným způsobem jako doposud, vydělávat na živobytí či vykonávat denní aktivity. (Tr.zák. §221 Komentář). Kdo svým činem způsobí těžkou újmu na zdraví, bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až pět let. (Tr.zák. §221(2)(c)). Způsobí-li pachatel svým činem smrt, bude potrestán odnětím svobody na tři až osm let. (Tr.zák. §221(3)).

Úmyslné způsobení těžké újmy na zdraví je trestným činem. (Tr.zák. §222(1)). Odnětí svobody za takové činy trvá dva roky až osm let. (Tr.zák. §222(1)). Způsobí-li pachatel svým činem smrt, bude potrestán odnětím svobody na pět až dvanáct let (Tr.zák. §222(3)).

VÝTRŽNICTVÍ

Je nezákonné, aby lidé narušovali veřejný pořádek nevhodným chováním, výtržnostmi nebo napadáním jiných na veřejných nebo veřejně přístupných místech (Tr.zák. § 202). Trestný čin je spáchán veřejně, je-li spáchán v přítomnosti nejméně dvou osob. (Tr.zák. § 89(4)(b)). Pachatelé budou potrestáni odnětím svobody na dva roky nebo peněžitým trestem. (Tr.zák. § 202). Vzhledem k tomu, že pachatel svým činem demonstruje despekt vůči společnosti, může být výtržník pohnán před soud za domácí násilí. Domácí násilí odráží společnost tím, že snižuje bezpečí a nezávislost ženy.

VYDÍRÁNÍ

Nucení někoho násilím, výhrůžkami násilím nebo výhrůžkami jinou vážnou újmu něco činit, přestat něco činit nebo něco tolerovat, je nezákonné. (Tr.zák. § 235(1)). Kdokoli páchající takové činy, bude potrestán odnětím svobody až na dobu tří let. (Tr.zák. § 235(1)). Trestní čin je spáchán bez ohledu na to, dosáhl-li pachatel svého cíle či nikoli. (Tr.zák. § 235 Komentář). Vydíráním se také může osoba dopustit domácího násilí, dojde-li k takovému chování v domácnosti mezi členy rodiny. O vydírání jde i tehdy, nutí-li pachatel ženu k souloži jinak než způsobem uvedeným v § 241 Tr.zák., anebo přepadávali ženy, aby je jinak pohlavně zneužíval.

Dvěma až osmi letům odnětí svobody čelí osoby, jsou-li pachateli vydírání

- jako členové organizované skupiny
- s nejméně dvěma dalšími osobami
- se zbraní
- způsobujícího těžké újmy na zdraví oběti nebo značnou škodu

(Tr.zák. § 235(2)).

Způsobí-li trestný čin vydírání smrt nebo škodu velkého rozsahu, bude pachatel potrestán odnětím svobody na dobu pět až dvanáct let. (Tr.zák. § 235(3)).

ÚTISK

Zneužije-li někdo tísně nebo závislosti oběti k jejímu donucení něco udělat, přestat něco dělat či něco tolerovat, jde o nezákonné jednání. (Tr.zák. § 237). Osoba, která se takového chování dopustí, bude potrestána odnětím svobody až na šest měsíců. (Tr.zák. § 237). Útiskem se osoba také může dopustit domácího násilí, dojde-li k takovému chování v domácnosti mezi členy rodiny.

OHROŽOVÁNÍ POHLAVNÍ NEMOCÍ

Ohrožování jiné osoby pohlavní nemocí je trestní čin. (Tr.zák. §226). I když toto ohrožení vzniklo z nedbalosti, bude pachatel potrestán odnětím svobody až na šest měsíců. (Tr.zák. §226). I přesto, že nedojde k přenosu nemoci, je i pouhé vystavení danému nebezpečí trestné. (Tr.zák. §226 Komentář).

ZNÁSILNĚNÍ

Ke znásilnění dojde, nutí-li někdo jinou osobu k účasti na pohlavním styku (novela trestního zákona rozšířila předmět útoku trestního činu znásilnění podle § 241 Tr.zák.i na muže. Předtím bylo donucení muže k pohlavnímu styku posuzováno jako vydírání podle § 235 Tr.zák.):

- násilím
- výhrůžkou bezprostředního násilí
- zneužitím její bezbrannosti

(Tr.zák. § 241(1)). Čin je dokonán vykonáním soulože t.j. spojením pohlavních orgánů. Pachateli znásilnění hrozí odnětí svobody na dva roky až osm let. (Tr.zák. § 241(1)).

Přivodí-li pachatel znásilnění oběti těžkou újmu na zdraví, bude potrestán odnětím svobody na pět až dvanáct let. (Tr.zák. § 241(2)(a)).

Osoba, která znásilní ženu mladší patnácti let, čelí odnětí svobody na pět až dvanáct let. (Tr.zák. § 241(2)(a)).

Způsobí-li pachatel znásilněním smrt, bude potrestán odnětím svobody na deset až patnáct let. (Tr.zák. § 241(3)).

Pachatel znásilnění se nesmí oženit s obětí údajného znásilnění s cílem vyhnout se pohnání před soud.

Znásilnění v manželství je trestním činem. Ke stíhání však dojde pouze na základě souhlasu manželky. (Trestní řád § 163(1)). Proto je třeba zabránit, aby se pachatel znásilnění oženil se svojí obětí a po jejím odepření udělení souhlasu se zahájením trestního stíhání, se tomuto trestnímu stíhání za trestný čin znásilnění vyhnul.

Účast na znásilnění, pokus o znásilnění a příprava znásilnění jsou trestné činy. (Tr.zák. § 89(1)).

VRAŽDA

Úmyslné usmrcení jiné osoby je nezákonné. Kdokoli, kdo úmyslně usmrtí jiného člověka, bude potrestán odnětím svobody na deset až patnáct let. (Tr.zák. §219(1)).

Úmyslné usmrcení těhotné ženy naplňuje znaky kvalifikované skutkové podstaty trestného činu vraždy a tudíž je i přísněji trestáno, a to odnětím svobody na delší dobu, než je tomu u základní skutkové podstaty. Osoba, která spáchala vraždu těhotné ženy, bude odsouzena k odnětí svobody na 12- 25 let. (Tr.zák. §219(2)(d)).

Úmyslná vražda novorozeného dítěte matkou je nezákonná. Trestní zákon se dotýká specifické otázky násilí v rodině v rámci vztahu matky a dítěte. Zákon se týká vraždy novorozeného dítěte matkou trpící poporodní depresí. V tomto případě nejde o otázku příčetnosti nebo zmenšené příčetnosti, ale o zvláštní duševní stav, který má původ ve fyziologických procesech vyvolaných porodem. Matky, které vezmou život svým dětem, jsou odsouzeny k odnětí svobody na tři až osm let. (Tr.zák. § 220).

POHLAVNÍ ZNEUŽÍVÁNÍ

Pohlavní styk s osobou mladší 15 let je nezákonný. (Tr.zák. § 242(1)). Osoba, která se takového chování dopustí, bude čelit trestu odnětí svobody na jeden rok až osm let. (Tr.zák. § 242(1)). Způsobí-li pachatel oběti vážnou újmu, bude potrestán odnětím svobody na pět až dvanáct let. (Tr.zák. § 242(3)). Způsobí-li pachatel svým činem smrt, bude čelit trestu odnětí svobody na 10-15 let. (Tr.zák. § 242(4)).

Pohlavní zneužívání kohokoli mladšího 15 let je nezákonné. (Tr.zák. § 242(1)). Osoba, která se takového chování dopustí, bude čelit trestu odnětí svobody na jeden rok až osm let. (Tr.zák. § 242(1)). Způsobí-li pachatel vážnou újmu na zdraví, bude potrestán odnětím svobody na pět až 12 let. (Tr.zák. § 242(3)). Způsobí-li pachatel svým činem smrt, bude čelit trestu odnětí svobody na 10-15 let. (Tr.zák. § 242(4)).

Osoby, které se dopustí pohlavního styku nebo pohlavního zneužívání osoby mladší 15 let, která je svěřena do jejich péče, budou potrestány odnětím svobody na dva až deset let. (Tr.zák. § 242(2)). Toto se týká osob, které zneužily závislosti oběti na pečujícím s cílem něčeho dosáhnout. Odnětí svobody v těchto případech trvá dva roky až deset let. (Tr.zák. § 242(2)).

Osoby zneužívající závislosti osob mladších 18 let nebo osob jim svěřeným do péče k mimomanželské souloži mohou být trestány podle zákona. (Tr.zák. § 243). Doba odnětí svobody trvá až dva roky.

Využití závislosti osoby mladší 18 let k jejímu pohlavnímu zneužívání je nezákonné. (Tr.zák. § 243). Osoba, která se takového činu dopustí, bude odsouzena k odnětí svobody až na dva roky. (Tr.zák. § 243).

OHROŽOVÁNÍ MRAVNOSTI

Veřejné předvádění násilných pornografických děl je trestním činem. Osoby, které uvádějí do oběhu nebo činí veřejně přístupnými pornografická díla psaná, nosiče zvuku nebo obrazu, která ukazují neúctu, násilí, nebo abnormální sexuální praktiky, budou potrestány odnětím svobody na jeden rok, peněžitým trestem nebo propadnutím věci. (Tr.zák. § 205).

V novele trestního zákona ode dne 1.9.2002 je skutková podstata tohoto trestného činu mnohem širší a předpokládá uložení mnohem přísnějších trestů. Speciálně se to týká pornografických děl zobrazující děti (§ 205(1) tr.zák.), zpřístupnění pornografických děl osobám mladším 18 let (§ 205(2) tr.zák. - až dva roky odnětí svobody, peněžitý trest nebo odnětí věci) a případů, kdy pachatel spáchal trestné činy uvedené v odstavcích 1 nebo 2 jako člen organizované skupiny, nebo spáchá-li takovýto čin tiskem, filmem, rozhlasem, veřejně přístupnou počítačovou sítí (§ 205(3) - odnětí svobody na šest měsíců až tři roky nebo peněžitým trestem.)

PROSTITUCE

Prostituce není považována za trestní čin. Český Trestní zákon neobsahuje žádná zákonná opatření vztahující se specificky k prostituci s výjimkou jediné části, která se týká kuplířství.

Kuplířství je nezákonné. (Tr.zák. § 204). Ke kuplířství dochází, když osoby najímají, nutí nebo svádějí druhé k prostituci. Lidé, kteří zneužívají prostituci jiných jsou také vinni kuplířstvím. (Tr.zák. § 204(1)). Lidé zabývající se kuplířstvím mohou být odsouzeni k odnětí svobody až na dobu tří let. Spáchá-li osoba čin kuplířství za použití násilí, výhrůžky násilím nebo vážné újmy zneužívaje tíseň či závislost jiné osoby, bude potrestána odnětím svobody na jeden rok až pět let. (Tr.zák. § 204(2)). Doba odnětí svobody vzroste na dva roky až osm let, spáchá-li osoba čin kuplířství jako člen organizované skupiny, nebo spáchá-li jej na osobě mladší 18 let. (Tr.zák. § 204(3)(b)(c)). Je-li oběť mladší 15 let, bude kuplíř čelit trestu odnětí svobody v délce pěti až dvanácti let. (Tr.zák. § 204(4)).

OMEZOVÁNÍ OSOBNÍ SVOBODY

Ženy nesmějí být omezovány v užívání své osobní svobody. Kdokoli, kdo jiné osobě bez oprávnění brání užívat osobní svobody a pohybu, bude odsouzen k trestu odnětí

svobody až na dobu dvou let. (Tr.zák. §231(1)). Spáchá-li takový čin organizovaná skupina, pohybuje se délka odnětí svobody pro jednotlivé členy mezi třemi až osmi lety. Omezuje-li osoba osobní svobodu jiného s úmyslem usnadnit tak jiný trestný čin, bude tato čelit trestu odnětí svobody až na tři roky. (Tr.zák. §231(2)). Vede-li takové chování k vážné újmě na zdraví, smrti či podobným vážným následkům, bude pachatel potrestán odnětím svobody na tři až deset let. (Tr.zák. §231(4)).

Ženy nesmějí být zbavovány osobní svobody. Zbavení ženy osobní svobody zahrnuje také dlouhodobé či trvalé omezení její osobní svobody. (Tr.zák §232 Komentář). Kdo jinému brání užívat osobní svobody, bude odsouzen k trestu odnětí svobody na tři roky až osm let. (Tr.zák. §232(1)). Dojde-li následkem tohoto činu k vážné újmě na zdraví, smrti či jiným vážným následkům, bude pachatel potrestán odnětím svobody na pět až dvanáct let.

ZAVLEČENÍ DO CIZINY

Odvlečení ženy do ciziny proti její vůli je nezákonné. Kdo odvede ženu a převezve ji do jiné země bez jejího svolení, bude čelit trestu odnětí svobody na tři roky až osm let. (Tr.zák. §233(1)). Pachatel bude odsouzen k trestu odnětí svobody na pět až dvanáct let, pokud

- jedná jako člen organizované skupiny
  - spáchá daný čin na osobě mladší 15 let nebo osobě stížené duševní poruchou nebo osobě mentálně retardované
  - způsobí vážnou újmu na zdraví, smrt nebo jiné vážné následky
- (Tr.zák. §233).

OBCHOD SE ŽENAMI

Obchod se ženami se týká té formy zneužívání, kdy ženy odjíždějí do zahraničí na základě podvodu nebo klamných slibů dobrého zaměstnání, ale nakonec končí jako prostitutky, služby nebo pracovní síly s omezenou osobní svobodou a velkou finanční závislostí na těch, kteří s nimi obchodují. K hledání alternativních možností zaměstnání v zahraničí, kde však čelí většímu riziku zneužití, ženy nutí ekonomická situace v jejich zemi, životní standard, obecné vnímání pozice ženy a povědomí o právech žen. ("Česká republika," Ženy 2000, Mezinárodní helsinský výbor pro lidská práva, 135, 151 (2000) ("Ženy 2000"). Ženy jsou často svedeny svými únosci k domněnkám, že budou za dobré platy oficiálně pracovat nebo budou dívkami au-pair, a místo toho se octnou jako tanečnice v nočních klubech nebo se stanou služkami.

Obchod se ženami se stal obrovským světovým problémem týkajícím se mnoha zemí. Česká republika je místem, odkud jsou ženy odváženy, je však zároveň i cílem a tranzitním místem obchodu. České právo ve vztahu k obchodu se ženami pouze zdůrazňuje aspekt přechodu

hranic. (Ženy 2000, str. 151.) Ostatní trestné činy související s obchodem se ženami, jako podvod, násilí, donucení a únos, nejsou opatřením českého Trestního zákona k obchodu se ženami specifikovány. (Ženy 2000, str. 151.) České právo se navíc zabývá obchodem se ženami pouze ve vztahu k prostituci. Obchod se ženami není však pouze obchodem se ženami jako sexuálními objekty, ale také jako levnou pracovní silou.

Lákání, najímání a odvoz žen do zahraničí s úmyslem využít jich v zahraničí k sexuálními kontaktům s jinými je nezákonné. (Tr.zák. §246(1)). Takové chování se trestá odnětím svobody na jeden rok až pět let. (Tr.zák. §246(1)).

Novela trestního zákona s účinností od 1.9.2002 už neoperuje s výslovným pojmem „ženy“, nýbrž „lidé“.

Doba odnětí svobody se může zvýšit až na tři až osm let, jestliže se pachatel dopustí obchodu

- jako člen organizované skupiny
- na ženě mladší 18 let
- s úmyslem využít ženy k prostituci
- s úmyslem získat značného prospěchu (ve výši min. 500.000,- Kč) - novela trestního zákona s účinností od 1.9.2002

(Tr.zák. §246(2)).

Novela trestního zákona s účinností od 1.9.2002 zavádí § 246(3), který má znaky kvalifikované skutkové podstaty a zavádí přísnější potrestání pachatelů, a to odnětím svobody na pět až dvanáct let v případě, že trestným činem popsáním v § 246(1) způsobí oběti

- těžkou újmu na zdraví
- smrt
- jiný zvlášť závažný následek

nebo

- spáchá-li čin s úmyslem získat velký prospěch (ve výši min. 5.000.000,- Kč)

České právo se nijak nevyjadřuje k pozici žen, které jsou dovezeny do České republiky za účelem obchodu se ženami. (Ženy 2000, str. 151). Občané jiných zemí musejí opustit Českou republiku po 30 dnech pobytu, nemají-li potřebné dokumenty. (Zákon o pobytu cizinců v České republice). Žádné z opatření se specificky netýká obětí obchodu se ženami. Bez povolení k pobytu, pracovního povolení a víza čelí oběti obchodu se ženami deportaci. Nemají nárok na jakoukoli finanční či materiální podporu. (Ženy 2000, str. 151). Uvedený nelegální status podporuje zneužívání žen těmi, kdo je přivlekli, pod pohrůžkou jejich oznámení policii v případě,

že by se ženy pokusily uniknout. Bez legálního statutu jsou navíc oběti - cizinky nuceny zůstat ve vnuceném zaměstnání, protože nemají kam se obrátit o pomoc. Je-li žena propuštěna nebo jestliže opustí práci, nesmí již v zemi déle pobývat. Cizinky nemohou být ani chráněny před trestnými činy, které často souvisejí s obchodem se ženami, jako je újma na zdraví, omezování osobní svobody, znásilnění, vydírání nebo výhrůžky násilím, protože nemají v zemi legální status a tedy ani nárok volat po svých právech.

Každá osoba, která se v České republice stala obětí trestného činu, má samozřejmě nárok na ochranu ze strany zákona, a to bez ohledu na druh pobytu v ČR. Problém spíš spočívá v tom, že ženy, které pobývají v ČR ilegálně, se zdráhají ohlásit spáchání trestného činu z obav před následným vyhoštěním ze země (po ukončení procesu s pachatelem).

CO DĚLAT JAKO OBĚŤ NÁSILÍ

Je nesmírně důležité, aby se žena - oběť násilí obrátila na policii. Trestné činy násilí na ženách zůstávají bohužel často neoznámeny a to buď ze strachu z publicity, poškození vlastní reputace, pomsty, nechuti opakovat a znovu si zážitek vnitřně prožít či z nedostatku důvěry ve schopnosti institucí pověřených výkonem práva. Bez detailní dokumentace trestných činů násilí na ženách však zločiny zůstanou nepotrestány a ženy i společnost budou nadále zraňovány.

Domácí násilí

- (1) Zavolejte policii. Ačkoli české právo nemá specifická opatření týkající se domácího násilí, je možné v otázce stíhání domácího násilí zahrnout znaky skutkové podstaty tohoto činu pod znaky skutkové podstaty jiného trestného činu. (např. znásilnění § 241 tr.zák., ublížení na zdraví § 221 až § 224, útisk § 237 atd.)
- (2) Vyplňte policejní protokol. Oběť by měla policii poskytnout přesný popis útoku, rozsah útoku nebo výhrůžek násilím, popis použitých zbraní stejně jako jakýchkoli následných zranění.
- (3) V případě zranění vyhledejte lékařskou pomoc. Lékařská zpráva může posloužit jako důkaz útoku.
- (4) Uchovejte všechny důkazy toho, co se stalo. Oběti by si měly schovat oblečení, vyfotografovat zranění, a ponechat si kopii lékařského nálezu a policejní zprávy. Měly by si také vest vlastní záznamy všech případů kontaktu s útočníkem.
- (5) Vyhledejte ochranu před dalším útokem. Oběti by měly vyhledat pomoc přátel, příbuzných, sousedů či azylových domů pro ženy, aby se ochránily před dalším ublížením.

[Zdroj: California Attorney General's Office, Příručka ženských práv, kapitola 7, str. 22-23, ke stažení na <http://caag.state.ca.us/piu/womensrights/ch7.htm>]

Znásilnění & pohlavní zneužívání

- (1) Oznamte vše policii.
- (2) Odpovězte policii na otázky týkající se znásilnění. Policie bohužel většinou nepoužívá speciální postupy, jak nakládat s oběťmi znásilnění. Oběť je často dotazována na základní informace přede všemi v čekárně spíše než v oddělené místnosti. (Ženy 2000, str. 149). Mezi základní informace patří, kdy a kde ke znásilnění došlo, popis útoku a popis pachatele.

- (3) Odpovězte na detailní otázky vyšetřovatele - specialisty na znásilnění. Oběti nemusejí odpovídat na otázky o svém dosavadním sexuálním životě. Ačkoli tedy musí vypovídat o jakýchkoli případných dřívějších sexuálních vztazích s pachatelem, nejsou další detaily z intimního života oběti součástí výpovědi. Po výpovědi je vyplněna policejní protokol.
- (4) Vyhledejte okamžitou lékařskou pomoc. Je třeba, aby oběti byla poskytnuta lékařská pomoc co nejdříve, protože mohla utrpět vnitřní zranění, být nakažena pohlavní nemocí nebo být oplodněna. Před vyhledáním lékařské pomoci by se oběť neměla sama umýt či se převléci, aby nezničila důkazní materiály.
- (5) Požádejte o lékařskou prohlídku, která poslouží jako důkaz. K prohlídce by mělo dojít co nejdříve po znásilnění. Oběť by pak měla požádat policii o odvoz domů. Jestliže tak policie neučiní, zavolejte přátelům či blízkým příbuzným a požádejte o pomoc je.
- (6) Vraťte se kvůli detailnější výpovědi.
- (7) Vyhledejte centrum pomoci obětem znásilnění. Existuje řada center poskytujících pomoc a radu ženám, které byly znásilněny.

[Zdroj: California Attorney General's Office, Příručka ženských práv, kapitola 7, str. 6-9, ke stažení na <http://caag.state.ca.us/piu/womensrights/ch7.htm>]

PRÁVNÍ PROCES

Každý má právo na ochranu ze zákona. Zákon stanovuje, že základní práva a svobody uvedené v Listině jsou chráněny soudní mocí. (Ústava, čl. 4). Každý jednotlivec má právo u odpovídajícího soudního fóra podat žalobu tvrdící porušení svých práv. (Listina, čl. 36(1)). Kdo tvrdí, že byl na svých právech zkrácen rozhodnutím orgánu veřejné správy, může se obrátit o přezkoumání na soud k tomu určený podle zákona. (Listina, čl. 36(2)). Všechna rozhodnutí týkající se základních práv a svobod uvedených v Listině nemohou být ze soudního přezkoumání vyloučena. (Listina, čl. 36(2)). I přes uvedenou garanci soudní ochrany má české soudnictví velké problémy zapříčiněné nedostatkem proškolení v mezinárodním právu a právu Evropské unie, zastaralými technologiemi, nedostatkem soudců a pomalými soudními procedurami. (Pravidelná zpráva Evropské komise o postupech České republiky v přístupu do EU §1.1 (1999)). Ačkoli česká vláda přijala v únoru 2000 legislativu směřující k reformě soudnictví prostřednictvím změn v administrativě, struktuře a školení, zůstávají nahromaděné případy zásadním problémem pro ty, kdo v soudním systému hledají ochranu.

Každý má právo na právní pomoc v průběhu soudních řízení u soudů nebo státních orgánů. (Listina, čl. 37(2)).

Všechny strany účastníci se soudního řízení jsou si v jeho průběhu rovny. (Listina, čl. 37(3)). Soudy nesmějí v průběhu soudního řízení nikoho diskriminovat.

INFORMACE & ZDROJE

Vláda

Česká vláda nemá žádné specializované oddělení či instituci, která by se specificky zabývala otázkami znásilnění nebo domácího násilí.

Česká policie:

Oddělení pro násilné trestné činy

Organizované oddělené trestných činů: Jednotka pro otázky obchodu s lidmi - bojuje s organizovaným zločinem vztahujícím se k obchodu s lidmi.

Mezinárodní organizace

Český úřad Mezinárodní organizace pro otázky migrace (IOM)

Neziskové organizace

Koordinační kruh prevence násilí na ženách - volné sdružení pěti českých neziskových organizací podnikající společné aktivity (diskusní pořady, výzvy představitelům vlády, konference)

Elektra - terapeutické centrum pro oběti incestu a jiných forem sexuálního násilí včetně znásilnění.

Gender Studies - zabývá se vzdělávací a informační činností v oblasti genderové problematiky, provozuje knihovnu zaměřenou na genderovou tematiku.

La Strada - zaměřuje se na prevenci obchodu se ženami a pomoc ženám a dívkám, které jsou obětmi obchodu se ženami.

ProFem - je aktivní v oblasti ženských lidských práv, především násilí na ženách.

Rosa - poskytuje pomoc obětem domácího násilí a mapuje násilí v rodinách.

Krizová centra pro znásilněné - poskytují obětem znásilnění základní informace a psychologickou pomoc.

Linky pomoci pro znásilněné - poskytují obětem znásilnění základní informace a psychologickou pomoc.

Riaps: linka pomoci pro oběti trestných činů.

Bílý kruh bezpečí - zdarma poskytuje psychiatrickou a právní pomoc obětem trestných činů. Organizuje školení o násilí na ženách pro Policejní akademii, Institut postgraduálního vzdělávání soudců apod.

PŘÍLOHA A: STATISTIKA NÁSILÍ NA ŽENÁCH V ČESKÉ REPUBLICE

Domácí násilí: 1 z 10 žen doma trpí emocionálním nebo fyzickým zneužíváním
30 % pachatelů má univerzitní vzdělání
13% žen je donuceno k pohlavnímu styku pod pohrůzkou násilí

(Zdroj: ROSA (Praha); U.S. State Department; Sexuologický ústav (Praha 1998))

Znásilnění: 1/8 českých žen byla znásilněna
51% znásilnění bylo spácháno chotěm nebo partnerem
12% znásilnění bylo spácháno cizím člověkem
500 znásilnění bylo oznámeno v roce 1999
3.3% obětí oznámí znásilnění policii
80% oznámených znásilnění bylo vyřešeno

(Zdroj: Ženy 2000, str. 148; U.S. State Department)

Pohlavní zneužívání: 9% žen
5% mužů
→ bylo sexuálně zneužito předtím než dosáhli 15 let věku

(Zdroj: "Sexuální chování obyvatel České republiky", Gema, Praha 1999)

PŘÍLOHA B: MODELOVÉ ZAHRANIČNÍ TRESTNÍ ZÁKONY

Rakousko:

Zákon o ochraně proti domácímu násilí, Věstník federálního práva 1996/759

- (1) Podporuje bezpečnost a bezpečí ženy tím, že násilný vztah je přerušen a ženě je dán čas ke změnám
- (2) Zdůrazňuje, že násilí na ženách je trestné a nezákonné
- (3) Ukazují, že útočník je za své chování zodpovědný
- (4) Zplnomocňuje ostatní instituce vstoupit do procesu intervence

Dodržuje 5 směrnic:

- (1) Domácí násilí je veřejnou záležitostí

- (2) Domácí násilí nevzniká ve specifických situacích, ale má své příčiny zakořeněné ve vztazích
- (3) Ve vztahu k domácímu násilí musí být přijata "nulová tolerance", i když se vyskytuje pouze v domácí sféře
- (4) Důraz je kladen na zodpovědnost pachatele
- (5) Je třeba přijmout holistický a plošný institucionální přístup

Zavádí dvojfázový model:

- (1) Automatická reakce: zákaz vstupu trvajících 10 dní je vydán institucí vykonávající zákon bez ohledu na přání ženy.
- (2) Ženina volba: pokračování nařízení záleží na ženě v ohrožení. V průběhu 10 dnů musí požádat o vydání prozatímního soudního nařízení soudem pro rodinné záležitosti, které nahradí zákaz vstupu

Úředníci pověřeni výkonem zákona jsou povinni ohroženou ženu informovat o vhodných "centrech na ochranu obětí." (APADV § 38a(4)) "Vhodné centrum" je definováno jako instituce uznaná Federálním ministerstvem vnitra jako zařízení na ochranu obětí.

(Zdroj: "Rakouský zákon o ochraně proti domácímu násilí", Albin Dearing, Federální ministerstvo vnitra, Rakousko.)

Pravidla výkonu práva, Věstník císařského práva č. 79/1896, podle novely Věstníku federálního práva I 147/1999

Nařízení k domácímu násilí:

"Spáchá-li osoba fyzický útok nebo výhrůžku útokem na blízkého příbuzného, nebo vykazuje-li chování, které je extrémně škodlivé pro fyzickou integritu blízké osoby, a pro oběť je nadále nesnesitelné žít společně s útočníkem, soud může po podání stížnosti obětí (1) vykázat pachatele z domácnosti a blízkého okolí a (2) zakázat útočníkovi návrat do domácnosti a blízkého okolí, slouží-li domácnost účelu zabezpečení ubytovacích potřeb podavatele stížnosti." (Pravidla § 382b(1)).

Násilí na ženách: Napadne-li osoba fyzicky nebo vyhrožuje-li osoba útokem blízkému příbuznému a znemožňuje-li mu tak nadále setrvávat v přítomnosti útočníka, může oběť požádat soud o zákaz pachatelova vstupu na určená místa a jeho setkání či kontakt s obětí. (Pravidla § 382b(2)).

Blízcí příbuzní: Blízký příbuzný je v nařízení o domácím násilí definován jako choť, partner, bratr, sestra a přímý příbuzný, včetně adoptovaného dítěte a dítěte v pěstounské péči, adoptivního a pěstounského rodiče, jeho choť či partnera. (Pravidla § 382b(3)).

Policejní zákon, Věstník federálního zákona č. 566/1991, podle novely Věstníku federálního zákona I č. 146/1999

Ochranná nařízení: Policie je oprávněna vykázat osobu z domácnosti a blízkého okolí, kde předtím uvedená osoba napadla jiné, a v jejímž případě může policie předpokládat, že hrozí vážný útok na život nebo zdraví jiné osoby. Oblast zákazu vstupu je určena požadavky na efektivní ochranu. (Policejní zákon § 38(1)). Úředníci pověřeni výkonem zákona mohou pachateli odebrat klíče od domácnosti. Potřebuje-li pachatel z důležitých osobních důvodů do domácnosti vstoupit, může tak učinit pouze v přítomnosti policisty. (Policejní zákon § 38(2)). Policie musí návštěvou oblasti zákazu vstupu v průběhu prvních tří dnů trvání zákazu ověřit, zda je ochranné nařízení dodržováno. Zákaz vstupu vyprší buď po 10 dnech nebo, v případech podání žádosti o prozatímní soudní nařízení, v závislosti na rozhodnutí soudu. (Policejní zákon § 38(7)). Pachatel, který poruší ochranné nařízení, bude potrestán pokutou nebo odnětím svobody na 2 týdny. (Policejní zákon § 84(1)).

PŘÍLOHA C: DOPORUČENÍ K ČESKÉMU TRESTNÍMU ZÁKONU a úpravám v dalších zákonných předpisech

Zákon

- Zahrnout v Trestním zákoně domácí násilí mezi trestné činy
- Zahrnout do Trestního řádu ochranná opatření a dočasný zákaz vstupu jako formy ochrany obětí domácího násilí
- Usnadnit koherentní a rychlou právní intervenci v případech domácího násilí
- Poskytnout podporu obětem v hledání právní nápravy
- Vytvořit citlivější právní proces
- Přijmout zákony požadující podporu respektu k ženám ze strany médií
- Rozšířit právní definici termínu obchod se ženami na všechnu činnost a práci poskytovanou z donucení, bez ohledu na to, zda je na danou činnost nahlíženo jako na práci nebo zda je uznána za zákonnou či nezákonnou.*
- Zahrnout trestné činy jako násilí, donucení a podvod do zákona o obchodu se ženami
- Ze zákona znemožnit vyhoštění a deportaci žen - obětí obchodu se ženami
- Liberalizovat zákony o pobytu cizinců na území ČR a umožnit tak obětem obchodu se ženami emigrovat a pracovat v České republice legálně
- Umožnit ženám - obětem obchodu se ženami získat povolení k pobytu a pracovní povolení, nebo sociální podporu v průběhu a po ukončení soudního řízení.

*Marjan Wigers, Lin Lap-Chew, Trafficking in Women: Forced Labor and Slavery-Like Practices, STV, GAATW (1999).

Soudy

- Poskytnout soudcům školení k tématu genderové citlivosti

- Vydávat dočasné zákazy vstupu pachatelů do domácnosti v případě násilí.

Policie

- Vytvořit specializované sekce v rámci policejních oddělení, které by se zabývaly trestnými činy násilí na ženách
- Dávat veřejnosti jednoznačně na vědomí, že násilí v domácnosti je závažným trestným činem křivdy a ne pouze obyčejná soukromá záležitost rodinné hádky
- Zajistit adekvátní opatření k výkonu zákona
- Poskytnout úředníkům zabývajícím se výkonem zákona školení k tématu genderové citlivosti, aby respektovali soukromí oběti, odkazovali oběť na specializované služby bez prodlení, a poskytli jí okamžitou podporu a ochranu v potřebné míře (např. v podobě zákazu vstupu pachatele do domácnosti, nalezení alternativního ubytování, poskytnutí lékařského ošetření a psychologické pomoci).

Azylové domy, neziskové organizace & centra právní pomoci

- Založit azylové domy pro ženy a jejich děti
- Umožnit obětem využít azylových domů v době vyšetřování a v průběhu soudních řízení
- Zajistit, že podpůrné služby jsou dostupné ženám z menších měst a venkova

Zdravotníci

- Vyškolit zdravotníky v oblasti rehabilitace a pomoci v oblasti násilí na ženách
- Zajistit fakta tím, že zdravotníkům bude umožněno svědčit u soudu
- Rozšířit možnosti léčení a rehabilitace útočníků

Vláda

- Poskytnout státním úředníkům školení k tématu genderové citlivosti
- Podpořit vytvoření statistik a výzkumů co se týká míry, příčin a následků násilí, a k efektivitě opatření přijatých k prevenci a nakládání s násilím
- Zahájit vzdělávání a informační programy pro veřejnost s cílem eliminovat předsudky vůči ženám
- Pomoci ženám stát se finančně nezávislými
- Navrhnout kampaně zvyšující povědomí veřejnosti o násilí na ženách
- Vytvořit mediální kampaně zaměřené na informování žen o způsobu, jak se vyhnout zláskání do obchodu se ženami a prostituce
- Poskytovat informace o organizacích pomáhajících obětem obchodu se ženami

Překlad: Mgr. Alena Králíková

Konzultace a aktualizace: Mgr. Ana Lužaičová